

Protocol Kindermishandeling

Zorgsignalering en handelen bij
(een vermoeden van) Kindermishandeling

Protocol kindermishandeling

Voor beroepskrachten die werken met kinderen
van 0-12 jaar en/of hun ouders

Stuurgroep Psychosociale Preventie

Regio Zaanstreek/Waterland

Redactie

Ingrid Leeuwenburgh, Afdeling Voorlichting & Training
Advies- en Meldpunt Kindermishandeling Amsterdam

Juni 2004, eerste herziene druk

Bel voor vragen over kindermishandeling
het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
Amsterdam, telefoon 020 314 17 14
Psychosociale Preventie
Bel voor vragen over kindermishandeling
het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
Amsterdam, telefoon 020 314 17 14
Bel voor vragen over kindermishandeling
het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling

Inhoudsopgave

	Blz.
Gebruiksaanwijzing	3
1. Uitgangspunten	4
2. Wat is kindermishandeling?	5
3. Hoe signaleer ik kindermishandeling?	6
4. Wie is waarvoor verantwoordelijk?	7
5. Stroomdiagram: Wat te doen bij (een vermoeden van) kindermishandeling	8
6. Toelichting bij stroomdiagram	9
6.1 Zorg over een kind	9
6.2 Handelingmogelijkheden: wat kan je doen?	9
• Overleg met directe collega's	9
• Overleg met contactpersoon kindermishandeling	9
• Contact met ouders	9
• Contact met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling	10
• Informatie verzamelen	10
• Observeren	10
• Contact met kind	10
• Overleg met bij het kind betrokken beroepskrachten	11
• Doorverwijzen	11
6.3 Afsluiten, Nazorg en Evaluatie	11
7. Wat hoort in het verslag?	12
8. Wie doet wat? BJZ, AMK en de Raad	13
8.1 Bureau Jeugdzorg	13
8.2 Advies- en Meldpunt Kindermishandeling	13
8.3 Raad voor de Kinderbescherming	14
Bijlagen	
I. Invulblad contactpersoon kindermishandeling	15
II. Signalen van kindermishandeling	16
III. Aandachtspunten voor een gesprek met ouders	18
IV. Hoe vertel je ouders dat je jouw (vermoeden van) kindermishandeling bij het AMK meldt?	20
V. Aandachtspunten voor een gesprek met het kind	21
VI. Relevante instellingen (sociale kaart)	22
VII. Websitelijst	23
VIII. Literatuurlijst	24
IX. Wijzigingen ten aanzien van eerste protocol d.d. 17-04-03	25
X. Bronnen	27

Gebruiksaanwijzing

- Dit protocol is de **herziene uitgave** van het protocol kindermishandeling voor beroepskrachten die werken met kinderen en/of hun ouders in de regio Zaanstreek Waterland van 17 april 2003, dat in opdracht van de Stuurgroep Psychosociale Preventie door AMK Amsterdam is ontwikkeld. De wijzigingen die zijn aangebracht in samenspraak met vertegenwoordigers van meer dan 20 instellingen staan in bijlage IX van het protocol.
- Het **doel** van het voortdurende onderhoud en de implementatie (voorlichting & training) van het protocol is enerzijds te komen tot een eenduidige werkwijze, afstemming en communicatie binnen en tussen instellingen ten aanzien van signalering en het handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling. Anderzijds is het doel het vergroten van de bereidheid en handelingsbekwaamheid van medewerkers binnen de participerende instellingen in het signaleren en hanteren van vermoedelijke situaties van kindermishandeling bij kinderen onder de 12 jaar.
- Het protocol dient als **algemeen document** voor alle instellingen in Zaanstreek/Waterland die werken met kinderen van 0-12 jaar en/of hun ouders. Instellingsspecifieke uitbreiding op het protocol kan middels een door de instelling zelf ontwikkelde werkinstructie worden toegevoegd. Zo kan elke instelling een protocol op maat maken dat past bij de eigen organisatie. Een format werkinstructie kan worden opgevraagd bij de afdeling Voorlichting en Training van het AMK.
- Voorbeelden van **instellingsspecifieke werkinstructies** worden door het AMK, afdeling Voorlichting & Training (V&T), verzameld en indien gewenst van commentaar voorzien. Tevens kunnen voorbeeld werkinstructies bij AMK, V&T, worden opgevraagd. Uitgangspunt is dat ingeleverde werkinstructies kosteloos en met instemming van de instelling mogen worden verstuurd naar andere instellingen.
- Vanuit praktisch oogpunt bieden wij dit protocol via de **e-mail** aan. Degenen die de eerste druk van het protocol per e-mail hebben aangevraagd, zullen de tweede herziene druk toegestuurd krijgen. **Bestel** het protocol op protkm12minzw@zonnet.nl of **download** het protocol op www.amk-amsterdam.nl, onder het kopje voorlichting/protocollen.
- Indien men (delen van) de tekst wilt overnemen voor een eigen protocol, artikel of boek of tekst wil toevoegen aan het protocol, dient dit protocol als **bron** te worden vermeld. (Bron: Protocol Kindermishandeling, zorgsignalering en handelen bij een (vermoeden van) kindermishandeling; voor beroepskrachten die werken met kinderen van 0-12 jaar en/of hun ouders – regio Zaanstreek/Waterland, I. Leeuwenburgh, herziene 2e druk mei 2004, AMK Amsterdam, V&T).
- Vertegenwoordigers van de meer dan 20 instellingen uit de werkgroep en de klankbordgroep zullen **jaarlijks** het protocol **evalueren** en zondig **bijstellen** onder coördinatie van het AMK, afdeling V&T. Overige instellingen worden van harte uitgenodigd hun opmerkingen en aanvullingen via e-mail of fax aan ons kenbaar te maken.
- Werken met een protocol kindermishandeling vraagt om basiskennis en –vaardigheden in het signaleren en omgaan met (een vermoeden van) kindermishandeling. De afdeling V&T van het AMK verzorgt hiertoe voorlichting, training en bijscholing. Kijk op www.amk-amsterdam.nl

Ingrid Leeuwenburgh (020-3141714)
Coördinator Voorlichting & Training
Advies- en Meldpunt Kindermishandeling Amsterdam.

Wildenborch 9

1112 XB Diemen

T 020-3141714

F 020-3141741

E protkm12minzw@zonnet.nl

W www.amk-amsterdam.nl

Landelijk nummer: 0900- 123 123 0

1. Uitgangspunten

Protocol kindermishandeling

Dit protocol geeft richtlijnen in signaleren en handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling. Het protocol richt zich op beroepskrachten die werken met kinderen van 0 tot en met 12 jaar en/of hun ouders, zoals kinderopvang, basisonderwijs, kraamzorg, jeugdgezondheidszorg of maatschappelijk werk.

Alle instellingen en beroepskrachten die werken met dit protocol onderschrijven de noodzaak in een zo vroeg mogelijk stadium te signaleren, registreren en tijdig actie te ondernemen bij evidente kindermishandeling, bij vermoedens van kindermishandeling en bij zorgen over een kind die kunnen wijzen op kindermishandeling.

Waarom een protocol?

Een protocol kindermishandeling geeft antwoord op vragen als: Wat kan je doen als je je zorgen maakt over een kind? Wanneer spreek je van kindermishandeling? Waar moet je op letten? Wat kun je doen? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Hoe kan je met een situatie omgaan als het onveilig voelt? Bij wie kun je terecht? Kun je anoniem melden? Hoe ga je in gesprek met ouders¹? Bij (een vermoeden van) kindermishandeling is het belangrijk dat op zorgvuldige en eenduidige wijze gehandeld wordt. Een protocol kindermishandeling biedt houvast in het maken van keuzes. Tevens is een protocol een essentieel onderdeel van het beleid van de instellingen. Duidelijkheid over de verdeling van verantwoordelijkheden is een voorwaarde voor het in gebruik stellen van het protocol.

Daarnaast hebben beroepskrachten basiskennis en –vaardigheden nodig om op een juiste manier om te gaan met (een vermoeden van) kindermishandeling.

Meldcode kindermishandeling

Dit protocol onderschrijft de uitgangspunten van de meldcode² als gedragscode in het signaleren en handelen bij een vermoeden van kindermishandeling.

Hoe werkt dit protocol?

Het stroomdiagram op p. 8 geeft een overzicht over mogelijk te nemen stappen. Deze stappen worden alle toegelicht. In de bijlagen van dit protocol staat aanvullende informatie over signaleren, gespreksvoering en relevante instellingen.

Rechten van het kind

In dit protocol wordt uitgegaan van de Verklaring van de rechten van het kind zoals opgesteld door de Verenigde Naties in 1959. Nederland heeft deze verklaring ondertekend. Het recht van kinderen om in een veilige omgeving op te groeien, blijft echter een recht dat niet voor elk kind in dit land vanzelfsprekend is. Dit protocol beoogt een bijdrage te leveren aan het vroegtijdig signaleren en adequaat handelen in dergelijke situaties. Daarbij wordt in dit protocol het uitgangspunt gehanteerd dat het belang van het kind altijd voorop staat. Ook indien een situatie van belangentegenstelling tussen ouder en kind ontstaat.

¹ Met ouder wordt in dit protocol ook opvoeder of verzorger bedoeld

² Meldcode kindermishandeling (2002), P.A.C.M. Baeten, NIZW Utrecht; www.kindermishandeling.info

2. Wat is kindermishandeling?

Onder kindermishandeling wordt verstaan:

“Elke vorm van voor de minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel” (Wijziging van de Wet op de jeugdhulpverlening in verband met de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling, vergaderjaar 2001/2002, 27842, nr. 295)

De definitie omvat verschillende vormen van kindermishandeling:

- 1 *Lichamelijke mishandeling:*
Het toebrengen van verwondingen zoals kneuzingen, blauwe plekken, snij-, brand-, of schaafwonden, botbreuken, hersenletsel. Deze verwondingen kunnen ontstaan door slaan, schoppen, knijpen, door elkaar schudden, branden, snijden, krabben, verstikking, vergiftiging.
- 2 *Lichamelijke verwaarlozing:*
Aan het kind onthouden wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft, zoals goede voeding, voldoende kleding, voldoende slaap, goede hygiëne en benodigde medische verzorging.
- 3 *Psychische of emotionele mishandeling:*
Stelselmatig vernederen, kleineren, pesten, bang maken, bedreigen met geweld, achterstellen, het verbieden met anderen om te gaan, eisen stellen waaraan het kind niet kan voldoen.
Ook getuige zijn van huiselijk geweld valt hieronder.
- 4 *Psychische of emotionele verwaarlozing:*
Aan het kind onthouden wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft: aandacht, respect, veiligheid, scholing, contact, warmte, liefde, genegenheid en bevestiging.
- 5 *Seksueel misbruik:*
Seksuele handelingen bij of met het kind, die niet passen bij leeftijd of ontwikkeling, of seksuele handelingen waaraan het kind zich niet kan onttrekken.
Dit gaat van het betasten van het lichaam tot verkrachting en komt voor bij kinderen van alle leeftijden. Ook het tonen van pornografisch materiaal aan een kind valt onder seksueel misbruik.

3. Hoe signaleer ik kindermishandeling?

Zorg over een kind

Kinderen waar zorgen over zijn, kunnen veel verschillende signalen laten zien. Deze signalen kunnen wijzen op kindermishandeling, maar kunnen ook een andere oorzaak hebben zoals een scheiding of een sterfgeval. Bij signaleren gaat het in de eerste plaats om de zorg die je hebt over een kind, waarvoor je geen geruststellende verklaring kan vinden. Kindermishandeling is één van de mogelijke oorzaken. Het is niet aan de beroepskracht om vast te stellen dat er sprake is van kindermishandeling. Het gaat om een vermoeden van kindermishandeling. Al bij een eerste vermoeden of 'niet-pluis-gevoel' kan je het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling bellen voor advies of consult. Vaak kan je meer dan je zelf had gedacht.

Meestal zullen mishandelde kinderen of degene die hen mishandelt niet uit zichzelf over de situatie vertellen. Het is nodig dat belangrijke personen in de omgeving van het kind vroegtijdig de verantwoordelijkheid nemen om bij zorgwekkende situaties van kinderen actie te ondernemen. Het doel is om de (vermoedelijke) situatie van kindermishandeling te (doen laten) stoppen. Dit kan afhankelijk van je beroepsverantwoordelijkheid door vroegtijdig te signaleren, de (vermoedens van) kindermishandeling niet bij jezelf te houden maar bespreekbaar te maken, de (vermoedelijke) situatie te (laten) onderzoeken en door hulp op gang (te laten) brengen.

Bij zorgwekkende situaties van kinderen dient het 'stapelen van zorgen' voorkomen te worden. Het is belangrijk dat bij een eerste zorg over een kind al actie ondernomen wordt.

Normen, waarden en dilemma's

Signaleren vraagt om bewustwording van eigen normen en waarden. Signalen worden vaak verschillend geïnterpreteerd. Iedereen kijkt vanuit zijn eigen achtergrond naar het onderwerp kindermishandeling. Wanneer maak jij je zorgen om een kind? Verschilt dat met anderen? Hoe ga je om met verschillen in normen en waarden? Ook kunnen allerlei vragen je tegenhouden verder te signaleren en stappen te ondernemen:

Heb ik het wel goed? Hoe zullen de ouders reageren? Bij wie kan ik terecht? Het zal toch niet zo erg zijn? Is het mijn taak wat met deze signalen te doen? Signaleren vraagt om kennis, vaardigheden en duidelijkheid over de te volgen stappen.

Objectief signaleren

Het is belangrijk dat je objectief signaleert. Dat wil zeggen dat je concrete, feitelijke zorgen beschrijft en dat je niet gaat interpreteren. Bijvoorbeeld: 'Stefan heeft een blauwe plek op zijn bovenarm' in plaats van 'Stefan wordt door zijn vader geslagen'.

In *bijlage II* is een lijst met signalen opgenomen die kunnen wijzen op kindermishandeling.

Eigen deskundigheid

Als beroepskracht heb je kennis van de ontwikkeling van kinderen. Je bent bij uitstek de deskundige in het signaleren van (plotseling) afwijkend gedrag. Vertrouw op je kennis. Neem je eigen gevoel over de situatie serieus en overleg met collega's. Maak het gevoel dat je over de situatie hebt concreet door na te gaan waar je je feitelijk zorgen over maakt. Wanneer je zorg hebt over een kind is het belangrijk daar iets mee te doen. In het volgende hoofdstuk worden verschillende handelingsmogelijkheden beschreven.

Deskundigheidsbevordering

De afdeling Voorlichting & Training (V&T) van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling Amsterdam verzorgt voorlichtingen, lessen en trainingen over het signaleren en omgaan met een vermoeden van kindermishandeling. Tevens begeleidt deze afdeling instellingen bij het ontwikkelen en implementeren van een protocol kindermishandeling. Neem voor meer informatie contact op met V&T: telnr. 020-3141714.

4. Wie is waarvoor verantwoordelijk?

Bij gebruik van dit protocol moet duidelijk zijn wie binnen de instelling waarvoor verantwoordelijk is. Onderstaande verdeling van verantwoordelijkheden geldt voor de meeste beroepsgroepen. Afhankelijk van de aard van de instelling en de taakomschrijving van de beroepskracht, kan het zijn dat de beroepskracht meer verantwoordelijkheden draagt, bijvoorbeeld in de functie van jeugdhulpverlener of huisarts.

Verantwoordelijkheden directie, bestuur, leidinggevende

- Opnemen van het protocol kindermishandeling in het kwaliteitsbeleid van de instelling
- Informeren van ouders en beroepskrachten over dit beleid
- Benoemen van één of meerdere contactpersonen kindermishandeling³ en een vervanger
- Steunen van alle beroepskrachten in hun handelen volgens het protocol
- Zorg dragen voor voldoende deskundigheid bij beroepskrachten over signaleren en omgaan met (vermoedens van) kindermishandeling
- Eindverantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van het protocol

Verantwoordelijkheden contactpersoon kindermishandeling (zie p. 9)

- Waken voor de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen
- Vaststellen van taken van een ieder (wie doet wat wanneer)
- Herkennen van zorg en signalen die (kunnen) wijzen op kindermishandeling
- Kennis hebben van de handelwijze volgens het protocol
- Functioneren als vraagbaak binnen de instelling voor algemene informatie over (het protocol) kindermishandeling
- Overleg plegen met de beroepskracht die zorg heeft over een kind en denkt aan kindermishandeling
- Indien nodig overleggen met andere beroepskrachten
- Indien nodig, overleggen wie contact opneemt met het AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling) voor advies of melding, of met andere instellingen die maken hebben met het kind (bv. consultatiebureau, GGD)
- Indien nodig, overleggen wie verwijst naar professionele hulp of professionele hulp in gang zet
- Toezien op zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin
- Verslaglegging
- Informeren van de leidinggevende
- Afsluiten van het protocol
- Evalueren van de genomen stappen
- Periodiek bijstellen van de eigen werkinstructie

Verantwoordelijkheden beroepskracht

- Herkennen van zorg en signalen die (kunnen) wijzen op kindermishandeling
- Overleg plegen met de contactpersoon kindermishandeling bij zorg over een kind aan de hand van waargenomen signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling
- Uitvoeren van afspraken die zijn voortgekomen uit het overleg met de contactpersoon kindermishandeling, zoals observeren, een gesprek met de ouders, of het contact opnemen met externe instellingen
- Bespreken van de resultaten van deze ondernomen stappen met de contactpersoon kindermishandeling
- Zorg dragen voor het welzijn van het kind

De directie, de contactpersoon kindermishandeling en de beroepskracht zijn niet verantwoordelijk voor:

- Vaststellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling
- Verlenen van professionele hulp aan ouders of kinderen (begeleiding, therapie)

Tenzij de instelling/beroepskracht een professionele hulpverleningsverantwoordelijkheid heeft naar het gezin.

³ De contactpersoon kindermishandeling is een persoon binnen de instelling of organisatie die als aanspreekpunt fungeert voor iedere medewerker die een vermoeden heeft van kindermishandeling.

5. Stroomdiagram

Wat te doen bij (een vermoeden van) kindermishandeling

Zorg over een kind

Handelingsmogelijkheden:

- Overleg met directe collega's (p.9)
 - Overleg met contactpersoon kindermishandeling (p.9)
 - Contact met ouders (p.9)
 - Contact met het AMK (020 – 3141714) (p.10)
 - Informatie verzamelen (p.10)
 - Observeren (p.10)
 - Contact met kind (p.10)
 - Overleg met bij het kind betrokken beroepskrachten (p.11)
 - Doorverwijzen (p.11)
- * Bepaal per situatie de keuze, volgorde en frequentie

Afsluiten

6. Toelichting bij stroomdiagram

6.1 Zorg over een kind

Zorg betekent dat je merkt dat er iets met het kind aan de hand is waarvoor je geen geruststellende verklaring kan vinden. Je denkt aan kindermishandeling als één van de mogelijke oorzaken.

6.2 Handelmogelijkheden: wat kan je doen?

Onderneem één of meerdere handelmogelijkheden wanneer je zorg hebt over een kind. Bepaal per situatie de keuze, volgorde en frequentie. Maak concrete afspraken en spreek af: door wie, wat, wanneer, hoe lang, etc.

Let op:

Het vaststellen of verlengen van een periode, of de keuze voor een handelmogelijkheid, mag nooit als uitvlucht dienen voor het nemen van een moeilijke beslissing.

- **Overleg met directe collega(s)**

Het is belangrijk, gezien de normen en waarden die bij een ieder kunnen verschillen, je zorg over het kind te delen met een directe collega. Herkent deze de signalen? Zijn er andere signalen?

Wellicht heeft je collega dezelfde of andere signalen waargenomen. Of heeft deze een geruststellende verklaring voor de signalen. Je collega kan je steunen bij (persoonlijke) dilemma's die een vermoeden van kindermishandeling oproepen.

Houd in het overleg met je collega(s) rekening met de privacy van het betreffende gezin. Bespreek je vermoeden niet met al je collega's, maar bijvoorbeeld alleen met je leidinggevende, of een collega die het kind goed kent.

- **Overleg met contactpersoon kindermishandeling**

Overleg bij zorg over een kind zo snel mogelijk met de contactpersoon kindermishandeling. De contactpersoon kindermishandeling is een persoon binnen de instelling of organisatie die als aanspreekpunt fungeert voor iedere medewerker die een vermoeden heeft van kindermishandeling. Regelmatig overleg met de contactpersoon is van belang, zolang de zorg blijft. Indien een snel overleg nodig is met de contactpersoon en deze (en zijn vervanger) zijn niet te bereiken, volg dan de interne procedure c.q. werkinstructie van de instelling, of neem contact op met het AMK. Stel de contactpersoon op de hoogte van de inhoud van het gesprek met het AMK.

In het overleg met de contactpersoon kindermishandeling beantwoord je een aantal vragen:

- Wat zijn de signalen
- Wanneer is de zorg ontstaan
- Waardoor is de zorg ontstaan
- Hoe vaak komen de signalen voor
- Wanneer komen de signalen voor
- Veranderen de signalen in intensiteit
- Is het aantal signalen toegenomen
- Wordt de zorg door anderen gedeeld, zo ja, door wie

Door het bespreken van de signalen kunnen meer signalen van het kind of ouders naar voren komen.

Vul in *bijlage I* de naam, bereikbaarheid en vervanger van de contactpersoon kindermishandeling in. Bij meerdere contactpersonen kindermishandeling is een goede communicatie en duidelijkheid over bereikbaarheid noodzakelijk.

- **Contact met ouders**

Als je zorg hebt over een kind, bespreek dit dan snel met ouders. Voorkom dat er een lijst 'onbesproken zorgen' ligt, waardoor ouders zich afvragen waarom zij niet eerder op de hoogte zijn gesteld. Ouders zijn immers de belangrijkste gesprekspartners en informatiebron.

Wanneer ouders weigeren de nodige hulp te zoeken voor hun kind of wanneer ze dreigen hun kind van de instelling weg te halen/bij de instelling weg te gaan, overleg dan de situatie met het AMK.

Bepaal van tevoren welke hulp je als instelling aan ouders biedt en voor welke hulp andere instanties zijn. In *bijlage III* staan aandachtspunten voor een gesprek met ouders.

- **Contact met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling**

Bij twijfel of vragen over een handelingsmogelijkheid kun je bellen met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Maatschappelijk werkers en vertrouwensartsen van het AMK geven advies en consult aan iedereen die te maken heeft met (een vermoeden van) kindermishandeling. Het AMK onderneemt bij een advies- of consultvraag geen stappen; het gezin komt niet te weten dat je advies hebt gevraagd. Je kan advies vragen over onder andere de inschatting van de situatie, aanpak, houding tegenover het kind, tips voor benadering ouders, beroepsgeheim en privacy. Soms is in een situatie meer nodig dan alleen advies. Je kan dan een melding doen bij het AMK. Zie hoofdstuk 8.2 voor een uitgebreide beschrijving.

Bij een vermoeden van kindermishandeling is het raadzaam in een vroeg stadium contact op te nemen met het AMK. Zeker bij een vermoeden van seksueel misbruik, vanwege de specifieke problematiek en eventuele bewijslast.

Neem bij ernstige zorgen over het kind direct contact op met het AMK. Het AMK maakt dan een inschatting van de ernst van de situatie. Voor noodsituaties is het AMK 24 uur per dag bereikbaar. In zeer ernstig dreigende situaties kan het AMK een melding overdragen aan de Raad voor de Kinderbescherming.

Handel in spoedeisende of levensbedreigende situaties niet anders dan hoe je altijd hoort te handelen in een dergelijke situatie. Bel het alarmnummer 112 en informeer zo snel als de situatie het toelaat de ouders.

- **Informatie verzamelen**

Informatie over het kind kan soms bijdragen tot een completer beeld. Kijk bijvoorbeeld of er bijzonderheden staan in de aanmeldingsgegevens. Of vraag feitelijke informatie aan de ouders zelf, bijvoorbeeld of het kind voor betreffende lichamelijke klachten naar een arts gaat. Ga zonedig bij collega's na hoe het gaat met eventuele andere kinderen in het gezin.

Je kan je ook richten op het verzamelen van informatie over een bepaald type signaal, bijvoorbeeld het opzoeken van achtergrondinformatie over driftbuien.

- **Observeren**

Wanneer de zorgen na een eerste overleg blijven bestaan, kun je besluiten tot een observatieperiode. Stel in principe de ouders op de hoogte van de observatie. Bepaal altijd hoe lang je wilt observeren, bijv. 2 weken. Let tijdens de observatie op de volgende zaken:

- Wat ga je observeren en hoe (feitelijke, waarneembare signalen!)
- Wie gaat dat doen en wie schrijft het op
- Hoe lang gaat het duren
- Wat doe je als je na de observatieperiode nog steeds zorg hebt en je geen goede verklaring kan vinden voor de signalen.

Sommige instellingen hebben zelf algemene observatielijsten. Kijk of deze (gedeeltelijk) bruikbaar zijn voor de observatie.

Let op:

De observatieperiode is bedoeld om objectief signalen te verzamelen en dient niet om vast te stellen of er sprake is van kindermishandeling. Dat is niet jouw taak. De observatie mag geen excuus zijn om een moeilijke beslissing uit te stellen. Je kunt hierover advies vragen bij het AMK.

- **Contact met kind**

Beroepskrachten die met kinderen werken behoren voor het kind een veilige omgeving te creëren. Voor kinderen die mishandeling hebben meegemaakt is een veilige, gestructureerde omgeving zeer waardevol. Kinderen zullen in een vertrouwde omgeving eerder signalen afgeven. Bij jonge kinderen en kinderen met een (verstandelijke) handicap, die zich verbaal nog moeilijk kunnen uiten, zijn vooral lichamelijke en gedragssignalen belangrijk (zie *bijlage II*).

Vanaf de peuterleeftijd gaan kinderen zinnen maken en kunnen ze zich mogelijk verbaal uitdrukken over hun situatie.

In *bijlage V* staan aandachtspunten die gebruikt kunnen worden in een gesprek met het kind. Let bij het gesprek met het kind goed op wat past binnen jouw beroepsverantwoordelijkheid.

- **Overleg met bij het kind betrokken beroepskrachten**

Heb je vragen over de ontwikkeling van kinderen of een bepaald type gedrag, dan kan je een anoniem consult bij zorg- en welzijnsinstellingen vragen, bijvoorbeeld bij Eveen Jeugdgezondheidszorg, Bureau Jeugdzorg of de GGD, afdeling Jeugdgezondheidszorg. In dit gesprek noem je geen persoonsgegevens van het kind, alleen het geslacht en de leeftijd. Voor vragen over kindermishandeling kun je terecht bij het AMK.

Voor specifieke vragen over het kind aan derden, waarbij je persoonsgegevens uitwisselt, heb je altijd toestemming van ouders nodig. Leg dit vast in het verslag. Denk bijvoorbeeld aan contact opnemen met de huisarts, de leerkracht, de wijkverpleegkundige of de hulpverlener van ouders.

- **Doorverwijzen**

Wanneer de zorgen door ouders voldoende gedeeld worden en ouders passende hulp willen, kan je ouders wijzen op de mogelijkheden van diverse vormen van hulp⁴, bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg (BJZ) of de GGD-jeugdarts op school. Bij BJZ kan je in samenspraak met de ouders een vooraanmelding doen (zie hoofdstuk 8.1). Soms hebben ouders meer gesprekken nodig om te accepteren dat ze hulp nodig hebben. Gun ouders die tijd, mits de situatie dat toelaat.

Maak bij een doorverwijzing vooraf afspraken met ouders welke informatie de hulpverlening van jouw instelling krijgt en zet dit op schrift. Spreek ook af hoe vaak je informatie gaat uitwisselen met de hulpverleningsinstelling en of dit schriftelijk, telefonisch of persoonlijk gebeurt.

Maak met de (hulpverlenings)instelling afspraken over terugkoppeling, evaluatie van de verwijzing en wie wanneer contact opneemt met de ander. Stel ook vast wie de verantwoordelijkheid heeft om de voortgang van de hulp te bewaken. Spreek af wie ouders op de hoogte stelt van hetgeen dat met de (hulpverlenings)instelling besproken wordt.

Wanneer ouders niet bereid zijn of in staat zijn tot vrijwillige hulpverlening en de zorgen blijven bestaan of wanneer direct gevaar dreigt voor het kind kan het AMK of BJZ de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen (zie hoofdstuk 8).

6.3 Afsluiten, Nazorg en Evaluatie

Indien de zorg over het kind is verdwenen of als passende hulp is gevonden, sluit de contactpersoon kindermishandeling het protocol af. Spreek bij afsluiting van het protocol in geval van verwijzing met de betrokken instelling een moment van evaluatie en feedback af.

Indien een melding is gedaan bij het AMK wil dat nog niet zeggen dat de situatie voor het kind op korte termijn aanzienlijk verbetert. Ook wanneer er hulpverlening op gang is gekomen wil dat niet zeggen dat de problemen direct opgelost zijn. Blijf indien mogelijk beschikbaar voor het kind en neem weer contact op met ouders, het AMK, of de hulpverleningsinstelling, als je de indruk hebt dat er te weinig verbeteringen optreden of als de situatie verslechtert. Spreek af wie voor welk deel verantwoordelijk is voor het kind en/of de ouders.

Stel het protocol opnieuw in werking, wanneer na het afsluiten van het protocol wederom zorg ontstaat over het kind.

Ten slotte evalueert de contactpersoon kindermishandeling het protocol op werkzaamheid, zorgvuldigheid en volledigheid. Knelpunten in het werken met het protocol koppelt de contactpersoon terug aan de afdeling Voorlichting & Training van het AMK (zie gebruiksaanwijzing, p.3), zodat dit meegenomen kan worden in periodieke evaluatie van het regionaal protocol. Daar waar nodig stelt de contactpersoon zelf de interne procedure c.q. werkinstructie bij. Hierbij kan de afdeling V&T van het AMK ondersteuning bieden.

⁴ In de sociale kaart staat een overzicht van relevante instellingen (*bijlage VI*).

7. Wat hoort in het verslag?

Verslaglegging is voor een goede uitvoering van het protocol noodzakelijk. Zorgvuldige verslaglegging geeft helderheid over de afspraken en de verdeling van verantwoordelijkheden. Daarnaast kan je op basis van de verslaglegging de gevolgde werkwijze evalueren en hierover verantwoording afleggen.

In de verslaglegging staat in ieder geval:

- De signalen (objectieve beschrijvingen).
- Feitelijke beschrijvingen van de situatie (wanneer, met wie, door wie, hoe vaak, hoe lang etc)
- Alle besluiten en afspraken die worden genomen.
- De namen, datum, chronologie en tijdsduur.
- Wie neemt welke taken op zich?
- Wie draagt welke verantwoordelijkheid?
- De termijn dat het verslag bewaard wordt (maak hierover vaste afspraken!).

Let erop dat ouders recht hebben op inzage van het verslag van hun kind. Houd hier rekening mee tijdens het schrijven van het verslag. Schrijf dus alleen wat je feitelijk hebt waargenomen. Zorg dat de gegevens die in het verslag staan, bekend zijn bij ouders. Let erop dat de verslaglegging op een veilige plaats wordt opgeborgen.

8. Wie doet wat? **Bureau Jeugdzorg, Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en de Raad voor de Kinderbescherming**

8.1 Bureau Jeugdzorg (0900-2003004 / www.bjaa.nl)

Bureau Jeugdzorg (BJZ) biedt op vrijwillige basis hulp aan kinderen en jongeren van 0-23 jaar en/of hun ouders. Dit kan ook om hulp bij (vermoedens van) kindermishandeling gaan. Ouders of jongeren kunnen zichzelf melden bij BJZ, of beroepskrachten/hulpverleners kunnen een vooraanmelding doen. Het is de taak van BJZ om de hulpvraag te verhelderen en een passend hulpaanbod te realiseren.

BJZ heeft een telefonsich spreekuur van 10.00-11.00 uur, tel.0900-2003004 (gratis).

BJZ draagt een gezin over aan het AMK als ze kindermishandeling vermoedt en de opvoedingssituatie zich ondanks het hulpaanbod niet (voldoende) verbetert. Voorwaarde is wel dat het inschakelen van de Raad voor de Kinderbescherming (Raad) niet nodig is.

Een verzoek tot onderzoek wordt door BJZ ingediend bij de Raad als het fundamentele recht van minderjarigen op een gezonde en evenwichtige ontwikkeling en uitgroei naar zelfstandigheid ernstig wordt bedreigd èn:

De ouders of verzorgers en/of het kind vanaf 12 jaar niet in staat zijn of bereid zijn verbetering in de situatie te brengen;

Vrijwillige hulpverlening niet meer mogelijk is, omdat en/of ouders en/of het kind vanaf 12 jaar niet meer bereid zijn tot medewerking;

Als het gezag over de kinderen niet of niet voldoende wordt ingevuld (ouders langdurig in het buitenland, gedetineerd, psychiatrisch opgenomen of anderszins)

BJZ stelt de cliënt op de hoogte van de overdracht naar het AMK of de Raad. De verwijzer wordt middels een brief vanuit BJZ geïnformeerd.

8.2 Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (020-3141714 / www.amk-amsterdam.nl)

Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is de instelling waar je terecht kunt met al je vragen, zorgen of meldingen betreffende kindermishandeling.

Advies

Je kunt advies vragen over alles wat met kindermishandeling te maken heeft. Bijvoorbeeld: hoe ga ik om met het 'niet-pluis-gevoel', wanneer praat ik niet meer over zorgen maar over vermoedens van kindermishandeling, is er sprake van kindermishandeling, hoe schat ik een situatie in, hoe voer ik een gesprek met een ouder of met het kind, hoe terecht zijn mijn zorgen? Je kunt je vragen geanonimiseerd voorleggen. Samen met het AMK bekijk je wat het vervolgtraject kan zijn vanuit jouw beroepsverantwoordelijkheid. Je kan meerdere malen met het AMK overleggen over hetzelfde kind.

De verantwoordelijkheid voor het welzijn van het kind blijft bij de adviesvrager. Het AMK zal nooit naar aanleiding van een advies actie ondernemen. Het AMK legt in geval van een advies dus geen gegevens vast over het gezin. Wel zal het gegeven advies op naam van de adviesvrager een korte periode bewaard worden, zodat de adviesvrager op de situatie terug kan komen.

Consult

Mocht een adviesvrager vaker overleg met het AMK willen hebben, om zodoende ondersteuning te krijgen bij het uitvoeren van een advies, dan noemen we dit een consult.

Bij een consult is er sprake van meer dan één contact met het AMK over hetzelfde kind.

De verantwoordelijkheid voor het welzijn van het kind ligt dan nog steeds bij de consultvrager. Als er contact met het AMK wordt opgenomen hoeft men niet aan te geven of men advies of consult wil vragen. In de loop van het contact zal duidelijk worden of er meer contacten nodig of gewenst zijn. Het AMK zal nooit naar aanleiding van een consult actie ondernemen. Het AMK legt in geval van een consult dus geen gegevens vast over het gezin. Wel zal het gegeven consult op naam van de consultvrager een periode bewaard worden, zodat je op de situatie kan terugkomen.

Melding

Je kunt besluiten om een melding te doen van (een vermoeden van) kindermishandeling. Het AMK neemt dan de verantwoordelijkheid voor de behandeling van de gemelde zorg over en schakelt zonnodig hulpverlening in. Ook nieuwe signalen kunnen in een later stadium alsnog worden gemeld. Een melding kan voor particulieren en beroepskrachten, die geen directe hulpverleningsrelatie hebben met het kind/gezin, open of anoniem. Anoniem betekent dat het AMK de naam van de melder niet doorgeeft aan het gezin. Ook in het dossier wordt de informatie zo opgeschreven dat deze niet te herleiden is naar de melder. Bij het AMK is naam van de melder wel bekend, zodat je tijdens het onderzoek nog benaderd kan worden voor meer informatie.

De voorkeur gaat uiteraard uit naar een open melding, omdat een anonieme melding veel wantrouwen oproept bij ouders. Dat kan het hulpverleningstraject bemoeilijken. In *bijlage IV* staan tips over hoe je ouders vertelt dat je je zorg over hun kind bij het AMK meldt. Professionele hulpverleners die een directe hulpverleningsrelatie hebben met het kind of het gezin kunnen in principe niet anoniem melden, tenzij de veiligheid van het kind of de melder in het geding is.

Een melding betekent voor het AMK de start van een onderzoek naar de aard en de ernst van de mishandelingsituatie, naar onderliggende problemen en naar mogelijkheden voor hulpverlening. Er wordt contact gezocht met de ouders en zonodig met personen die beroepsmatig betrokken zijn bij het kind zoals huisarts, kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of consultatiebureau. Indien het onderzoek uitwijst dat de vermoedens van kindermishandeling worden bevestigd, motiveert het AMK de ouders tot hulpverlening. Het AMK verleent zelf geen hulp maar probeert samen met de ouders geschikte hulpverlening te vinden. Meldingen die ongegrond blijken te zijn worden afgesloten.

Wanneer ouders niet bereid zijn of in staat zijn tot vrijwillige hulpverlening en de zorgen blijven bestaan of wanneer direct gevaar dreigt voor het kind kan het AMK de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen.

Wanneer je een melding hebt gedaan bij het AMK word je op de hoogte gesteld van het verdere verloop. Je krijgt te horen of de melding in behandeling is genomen. Wanneer de melding is afgesloten, brengt het AMK je op de hoogte of ouders en kind hulp krijgen. Je krijgt geen inhoudelijke informatie van het onderzoek, tenzij je als instelling wordt ingeschakeld bij de hulpverlening.

8.3 Raad voor de Kinderbescherming

De Raad voor de Kinderbescherming is in principe alleen toegankelijk via BJZ en het AMK. In acute levensbedreigende situaties kan de politie direct bij de Raad melden. De Raad verricht onderzoek wanneer de belangen van een minderjarige niet (meer) op basis van vrijwillige hulpverlening veilig gesteld kunnen worden. De Raad verzoekt zo nodig aan de rechtbank een maatregel van kinderscherming. Wanneer de kinderrechter een kinderschermingsmaatregel uitspreekt, is het de taak van de Gezinsvoogdij om de maatregel uit voeren.

Als ouders tijdens het raadsonderzoek toch gemotiveerd blijken voor vrijwillige hulpverlening, zal de Raad de cliënt overdragen aan BJZ of, indien er vragen zijn over de meest passende vorm van hulpverlening, de zaak met toestemming van de cliënt in het Multidisciplinair Intake-Overleg/Grensverkeer van Bureau Jeugdzorg bespreken.

Aanbeveling

In de cliëntroute aanmeldingen Bureau Jeugdzorg Amstelland en de Meerlanden en Zaanstreek Waterland d.d. maart 2002 van Ellen Schulze en Tom Wormgoor staat een uitgebreide beschrijving voor medewerkers van BJZ, AMK en de Raad.

Bijlagen

I. Invulblad contactpersoon kindermishandeling

Naam contactpersoon:

Telefoonnummer:

Werkzaam op:	maandag	van	uur	tot	uur
	dinsdag	van	uur	tot	uur
	woensdag	van	uur	tot	uur
	donderdag	van	uur	tot	uur
	vrijdag	van	uur	tot	uur
	zaterdag	van	uur	tot	uur
	zondag	van	uur	tot	uur

Naam vervanger:

Telefoonnummer:

Werkzaam op:	maandag	van	uur	tot	uur
	dinsdag	van	uur	tot	uur
	woensdag	van	uur	tot	uur
	donderdag	van	uur	tot	uur
	vrijdag	van	uur	tot	uur
	zaterdag	van	uur	tot	uur
	zondag	van	uur	tot	uur

Indien van toepassing:

Naam andere contactpersoon:

Telefoonnummer:

Werkzaam op:	maandag	van	uur	tot	uur
	dinsdag	van	uur	tot	uur
	woensdag	van	uur	tot	uur
	donderdag	van	uur	tot	uur
	vrijdag	van	uur	tot	uur
	zaterdag	van	uur	tot	uur
	zondag	van	uur	tot	uur

Naam vervanger:

Telefoonnummer:

Werkzaam op:	maandag	van	uur	tot	uur
	dinsdag	van	uur	tot	uur
	woensdag	van	uur	tot	uur
	donderdag	van	uur	tot	uur
	vrijdag	van	uur	tot	uur
	zaterdag	van	uur	tot	uur
	zondag	van	uur	tot	uur

II. Signalen van kindermishandeling

Bij het gebruik van deze informatie is enige voorzichtigheid geboden. Het opmerken van één of enkele signalen hoeft geen grond te zijn voor een vermoeden van kindermishandeling. Een andere oorzaak is ook mogelijk. Daarbij is de hieronder gepresenteerde signalenlijst niet volledig. Ook andere signalen kunnen wijzen op kindermishandeling.

Lichamelijke en gedragssignalen

- Onverklaarbare blauwe plekken, schaafwonden, kneuzingen
- Slechte verzorging wat betreft kleding, hygiëne, voeding
- Onvoldoende geneeskundige/tandheeskundige zorg
- Ontwikkelingsachterstanden (motoriek, spraak, taal, emotioneel, cognitief)
- Psychosomatische klachten: buikpijn, hoofdpijn, misselijk etc.
- Vermoeidheid, lusteloosheid
- Genitale verwondingen
- Extreem zenuwachtig, gespannen, angstig of boos
- Teruggetrokken gedrag
- Kind is bang voor de ouder
- Recidiverende urineweginfecties
- Plotselinge verandering in gedrag
- Niet zindelijk (vanaf 3 jaar)
- Klein voor de leeftijd
- Veel aandacht vragen op een vreemde manier
- Kind komt steeds bij andere artsen/ziekenhuizen
- Niet bij de leeftijd passende kennis van of omgang met seksualiteit
- Houterige manier van bewegen (benen, bekken 'op slot')
- Seksueel overdraagbare aandoening
- Slaapproblemen
- Voeding/eetproblemen
- Angst of schrikreacties bij onverwacht lichamenlijk contact
- Lichaam stijf houden bij optillen
- Angstig bij het verschonen
- Niet spelen met andere kinderen (vanaf 3 jaar)
- Afwijkend spel (ongebruikelijke thema's die kunnen wijzen op kindermishandeling)
- Snel straf verwachten
- Agressieve reacties naar andere kinderen
- Geen interesse in speelgoed/spel

Typische kinderopvangsignalen

- Regelmatig te laat opgehaald
- Geen of weinig belangstelling van de ouders voor (belevissen van) het kind
- Afwijkend gedrag van het kind bij het halen en brengen door ouders
- Zich niet willen uitkleden voor het slapen
- Kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid

Typische schoolsignalen

- Leerproblemen
- Taal- of spraakproblemen
- Plotselinge drastische terugval in schoolprestaties
- Faalangst
- Veel schoolverzuim
- Altijd heel vroeg op school zijn en na schooltijd op school blijven
- Geheugen- of concentratieproblemen
- Geen of weinig belangstelling van de ouders voor (de schoolprestaties van) het kind
- Angstig bij het omkleden (bv. gym, zwemmen)
- Afwijkend gedrag wanneer de ouders het kind van school halen
- Kind wordt onverwacht uitgeschreven zonder afscheid

Typische thuisignalen

- Onveilige behuizing
- Onhygiënische leefruimte
- Sociaal geïsoleerd
- Kind gedraagt zich anders als de ouders in de buurt zijn
- Gezin verhuist vaak
- Gezin wisselt vaak van huisarts of specialist
- Huwelijksproblemen van ouders
- Lichamelijk straffen is gangbaar
- Ouder schreeuwt naar een kind of gebruikt scheldwoorden
- Ouder troost kind niet bij huilen
- Ouder reageert niet of nauwelijks op het kind
- Ouder komt afspraken niet na
- Ouder heeft irreële verwachtingen naar het kind

III. Aandachtspunten voor een gesprek met ouders

Het kan heel lastig zijn om met ouders in gesprek te gaan wanneer je vermoedt dat hun kind mishandeld wordt. Toch zal een dergelijk gesprek nodig zijn voor een juiste beeldvorming. In zo'n gesprek kan bijvoorbeeld blijken dat er iets anders aan de hand is. Het kan ook net het duwtje zijn dat ouders nodig hebben om hulp te gaan zoeken. En in situaties waarin ouders terughoudend, defensief of agressief reageren, heb je een reden te meer om je ernstige zorgen te maken. Daarnaast is het goed om jezelf de vraag te stellen: welke ouder vindt het nu vervelend dat iemand oog heeft voor zijn of haar kind? En houd rekening met het feit dat het kind ook door iemand anders dan de ouders mishandeld kan worden. Probeer in het gesprek met ouders de zorgen die je hebt te delen door naast de ouder te gaan staan in plaats tegenover de ouder.

Belangstellende vragen

Bij zorg over een kind, kun je een aantal zaken in het gewone contact met ouders navragen. Bijvoorbeeld: Is het kind al naar de dokter geweest? Wat is er gebeurd? Hoe gaat het thuis? Hoe beleeft het kind de geboorte van het broertje? Etc. Dit zijn gewone belangstellende vragen, maar ze kunnen wel extra informatie geven waardoor je zorg blijft, groter wordt of verdwijnt. Let ook op de andere gezinsleden. Welk beeld heb je van de andere kinderen in het gezin, de andere ouder?

Vorbereiding van gesprek met ouders

De zorg over het kind kan van dien aard zijn dat een apart oudergesprek nodig is. Bedenk, voordat je hierover een afspraak maakt, samen met de contactpersoon kindermishandeling wie het gesprek met de ouders gaat voeren en wat je aan ouders vertelt als reden voor het gesprek. Bedenk ook of je het gesprek samen met een collega wilt voeren en of het voor je eigen veiligheid nodig is dat een collega op de hoogte is van het gesprek en in de buurt is. Overweeg van te voren ook waar je het gesprek wilt houden, hoe laat, en of er opvang is voor het kind en eventuele andere kinderen. En beslis of je met beide ouders afspreekt of met één ouder? In sommige instellingen kan het, afhankelijk van je professionele verantwoordelijkheid, wenselijk zijn om ook het kind voor (een gedeelte van) het gesprek uit te nodigen.

Wanneer het om ernstige zorgen gaat, die met ouders besproken moeten worden, is het van belang dat de persoon die het gesprek aangaat daarvoor opgeleid is. Bijvoorbeeld een maatschappelijk werker of een beroepskracht die aanvullende training op het gebied van gespreksvaardigheden heeft gevolgd.

Voor vragen of meedenken over de voorbereiding of uitvoering van het gesprek, kun je advies of consult vragen bij het AMK.

In gesprek met ouders

Besprek in het gesprek met ouders in ieder geval de zorg die je hebt over het kind. Vertel feitelijk wat de zorgen zijn en vraag na of ouders deze zorg herkennen. Vertel ook wat goed gaat met het kind. Houd bij het delen van de zorg rekening met mogelijke reacties van schrik, boosheid of verdriet. Het is niet makkelijk voor ouders om te horen dat het op sommige gebieden niet goed gaat met hun kind. Voor sommige ouders is het gesprek een opluchting, omdat ze zich erkend voelen in de eigen zorg over hun kind. Kijk tijdens het gesprek wat het verhaal bij ouders losmaakt, hoe ze reageren, of ouders al hulp krijgen en wat er kan gebeuren om de zorg te verminderen. In de sociale kaart van dit protocol staat een aantal instellingen genoemd waar ouders en kind hulp kunnen krijgen (zie *bijlage VI*). Ouders hebben vaak tijd nodig om over de geuite zorg na te denken. Het kan zijn dat één gesprek niet voldoende is en dat het belangrijk is met ouders een vervolgspraak te maken, om te bespreken of de zorgelijke situatie inderdaad verandert. Bepaal van tevoren welke hulp je als instelling aan ouders biedt en voor welke hulp andere instanties zijn.

Wanneer ouders weigeren de nodige hulp te zoeken voor hun kind of wanneer ze dreigen hun kind van de instelling weg te halen/bij de instelling weg te gaan, overleg dan de situatie met het AMK. In sommige situaties zijn ouders wel bereid tot hulp maar kan toch in overleg met het AMK gekozen voor een melding bij het AMK, omdat de aard van de problematiek daar naar vraagt. Bijvoorbeeld bij duidelijke vormen van kindermishandeling, of, omdat methodisch onderzoek naar de oorzaken en risicofactoren nodig is. Zie *bijlage IV* over hoe je ouders vertelt dat je jouw (vermoeden van kindermishandeling) bij het AMK meldt.

Tips voor het gesprek met ouders

- Maak het doel van het gesprek duidelijk
- Gebruik zorgen om een kind bij voorkeur niet het woord kindermishandeling, maar spreek vanuit de gezamenlijke zorg over het kind.
- Vertel de ouders wat er feitelijk is opgevallen aan het kind
- Geef ook aan wat wel goed gaat met het kind
- Vraag of ouders de zorg herkennen
- Vraag hoe ouders het kind thuis beleven
- Respecteer de (ervarings-)deskundigheid van ouders m.b.t. hun kind
- Spreek de ouders aan op hun verantwoordelijkheid als opvoeder
- Nodig de ouders uit om te praten door open vragen te stellen (wie, wat, waar, hoe, wanneer..)
- Praat vanuit jezelf (ik zie dat..)
- Wees eerlijk en open, pas op voor vrijblijvendheid
- Vraag hoe ouders de geuite zorgen beleven
- Leg afspraken en besluiten na afloop van het gesprek kort en zakelijk vast en geef de ouders een kopie
- Kies in het gesprek die invalshoek die aansluit bij de specifieke cultuur en gewoonten van een gezin

Wanneer je met ouders jouw zorg over hun kind wilt bespreken, kun je gebruik maken van "hulpzinnen". Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Inleidende zinnen:

- Ik wil met u praten over de verandering in het gedrag van uw kind
- Ik maak me zorgen over uw kind, omdat.....
- Er is een verandering ontstaan in de groep, sindsdien is uw kind.....

De werkelijke boodschap:

- Vanuit het benoemen van feiten, kan die als volgt luiden:
- Mij valt op.... , het lijkt of.....
- Ik merk, ik hoor, ik zie, ik denk.....,
- Uw kind is de laatste tijd wat stiller (ongeconcentreerder, rumoeriger, drukker, afwezig, verdrietiger, boos, geheimzinniger) en daar maak ik me zorgen over
- Uw kind heeft de laatste tijd wat moeite met andere kinderen, mij valt op...
- Uw kind is de laatste tijd zo aanhankelijk en vraagt veel aandacht (heeft moeite met de regels). Hoe ervaart u dat zelf? ... Weet u misschien wat de oorzaak hiervan kan zijn?
- Hoe gaat het bij u thuis?
- Is er iets gaande in de omgeving van uw kind (vriendjes, op straat, familie)
- Het lijkt of uw kind gepest wordt (of uitgescholden/ bang/ straf krijgt/ klem zit/ gedwongen wordt/ niet gelukkig is) en daar last van heeft, wat merkt u daarvan?

Het vervolg:

Ik wil graag nog eens met u praten om te kijken of er verandering in het gedrag van uw kind heeft plaatsgevonden

Tot slot

- Vraag het AMK of andere betrokken instellingen om advies of ondersteuning voor gespreksvoering met ouders.
- Kijk of een collega met jou het gesprek wil oefenen
- In bijlage IV staan tips over hoe je ouders vertelt dat je jouw zorg om hun kind bij het AMK meldt?

IV. Hoe vertel je ouders dat je jouw (vermoeden van) kindermishandeling bij het AMK meldt?

In sommige situaties is een melding bij het AMK nodig (zie hoofdstuk 8.2). De meeste ouders horen dat liever van u dan van het AMK. Hierdoor komt de brief of het telefoontje van het AMK minder onverwachts, en hebben ouders niet het gevoel dat je achter hun rug om te werk bent gegaan. De mededeling aan ouders, dat je gaat melden, kan moeilijk zijn. Vaak gaat hier echter al een proces aan vooraf, zijn er één of meerdere gesprekken geweest en blijken ouders niet of onvoldoende ontvankelijk voor jouw bezorgdheid. Hieronder volgen enkele tips.

Ter voorbereiding

- Overleg met het AMK of jouw zorg over het kind over (vermoedelijke) kindermishandeling als melding kan worden aangenomen.
- Overleg met het AMK of het in die specifieke situatie verstandig en veilig is om ouders zelf te informeren over de melding.
- Overleg met het AMK hoe je ouders kan informeren over de melding en maak indien gewenst een vervolgspraak met het AMK.

Het gesprek met de ouder(s) over de melding bij het AMK

- Neem de tijd voor het gesprek, wees serieus en laat merken dat je bezorgd bent over hun kind
- Vat jouw zorg waarbij je denkt aan (vermoedelijke) kindermishandeling zo concreet mogelijk samen voor de ouders
- Noem ook, indien van toepassing, kort de stappen die je reeds met ouders doorlopen hebt
- Stel ouders op de hoogte dat je jouw zorg over hun kind waarbij je het vermoeden hebt van kindermishandeling gaat melden bij het AMK, vraag geen toestemming
- Leg duidelijk uit dat je merkt dat ouders niet dezelfde zorg of oplossing delen als jij (je instelling) of dat je het nodig vindt dat gespecialiseerde mensen de zorgwekkende situatie onderzoeken.
- Vertel ouders dat je je zodanig (ernstig) zorgen maakt, dat het jouw verantwoordelijkheid is om daarbij de hulp van het AMK in te schakelen
- Beschrijf het AMK als een instelling waar iedereen die zich zorgen maakt over kinderen en denkt aan (vermoedelijke) kindermishandeling terecht kan.
- Laat, indien de situatie dit toelaat, voor ouders de opening vrij om alsnog vrijwillige hulp te zoeken. Maak wel goede afspraken over het terugkoppelen van informatie.
- Voer het gesprek samen met een andere collega van jouw instelling

In het gesprek over de melding bij het AMK kan je gebruik maken van één van de volgende hulpzinnen. Kies een zin die past bij de situatie. Let op, het zijn voorbeeldzinnen. Elke situatie is anders. Vraag advies aan het AMK voor de specifieke situatie die jij meldt bij het AMK.

Hulpzinnen

- Ik denk dat het goed is wanneer u met het AMK verder gaat praten over de zorg die u en ik hebben over uw kind. Het AMK is gespecialiseerd in het onderzoeken van (vermoedelijke) situaties van kindermishandeling.
- In mijn werk als (vul je beroep in) is het mijn taak te letten op het welzijn van de kinderen. Ik (of vul instelling in) maak me zodanig zorgen om uw kind, dat ik dit ga melden bij het AMK. Omdat ik me kan voorstellen dat dit geen prettige boodschap voor u is, vertel ik het zelf aan u, in plaats van dat u het van een medewerker van het AMK hoort.
- Ik (evt. ..en mijn collega's) maak me zorgen over uw kind en heb daarbij een vermoeden van ... (vul in: mishandeling, verwaarlozing, seksueel misbruik). Vandaar dat ik (wij) onze zorg over uw kind gaan melden bij het AMK zodat zij vanuit hun neutrale positie (of vul in .. hun specifieke deskundigheid) de zorgwekkende situatie kunnen onderzoeken.
- Ik begrijp dat deze mededeling naar voor u is, maar het is mijn verantwoordelijkheid vanuit mijn werk om (ernstige) zorgen met ouders te delen. Wanneer (vul in....deze zorg niet gedeeld wordt; ...geen passende hulp gevonden wordt; ... specifiek onderzoek nodig is), is het mijn taak de hulp van het AMK in te schakelen. Ik doorloop deze stappen volgens een protocol, dat wij als (vul in: naam instelling) in werking stellen wanneer we (vul in ...zorg hebben over een kind; ...(vermoedelijke) situaties van kindermishandeling signaleren.

V. Aandachtspunten voor een gesprek met het kind

Leeftijd

Een gesprek met het kind kan mogelijk extra informatie bieden over de situatie waarin het kind zich bevindt. Vanaf ongeveer 2 jaar is het mogelijk een gesprek(je) te voeren met het kind. Dan kan het voorkomen dat kinderen een uitspraak doen waar je zorg over hebt, bijvoorbeeld "mama is stout, mama slaat". Het is mogelijk dat een peuter dit spontaan zegt. De kans is echter groter dat een peuter tijdens spel signalen afgeeft. Dit kan zowel hoofdzakelijk non-verbaal zijn, bijvoorbeeld herhalend agressief spel, als verbaal, zoals een meisje van 3 jaar dat boos op haar pop toeloopt en roept: "Stom kreng, naar je kamer, rot op!"

Kinderen in de basisschoolleeftijd kunnen ook signalen uitzenden. Dit kunnen lichamelijke, gedrags- en verbale signalen zijn. De verbale signalen hoeven geen directe uitspraken te zijn waarin het kind vertelt dat het mishandeld wordt. Eerder zullen het indirecte verwijzingen zijn die kunnen duiden op een vermoedelijke situatie van kindermishandeling, bijvoorbeeld een kind dat zegt: "ik doe nooit iets goed".

Belangstellende vragen

Vanaf het moment dat een kind een gesprek kan voeren, kun je in het gewone contact met het kind belangstellende vragen stellen die je mogelijk extra informatie verschaffen. Denk aan vragen als: Hoe gaat het met? Wat heb je gisteren gedaan? Wat is er gebeurd? Wat heb je getekend? Waar heb je pijn? Ook kan je meegaan in het spel van het kind en vragen welk speelgoed wat voorstelt en wat er gebeurt. Beperk je tot de vragen die passen binnen jouw beroepsverantwoordelijkheid.

In het contact met het kind is het geenszins de bedoeling dat je het kind belast met jouw zorg. Je hebt hoofdzakelijk een observerende, steunende taak.

Het is niet de bedoeling dat het kind ondervraagd wordt. Een gesprek met het kind heeft aanvullende informatie dan wel steunend contact tot doel, en mag niet in de plaats van het contact met de ouders komen.

Wees bij een vermoeden van seksueel misbruik terughoudend in het gesprek met het kind in verband met mogelijke toekomstige bewijslast.

Naast het contact met het kind is het zeer belangrijk om met een open houding het contact met ouders aan te gaan.

Tips voor het gesprek:

- voer het gesprek met een open houding.
- Sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, een tekening of knutselen.
- Ga op dezelfde ooghoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit.
- Steun het kind en stel het op zijn gemak.
- Gebruik korte zinnen.
- Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind.
- Begin met open vragen (**Wat** is er gebeurd? **Wanneer** is het gebeurd? **Waar** heb je pijn? **Wie** heeft dat gedaan?) en wissel deze af met gesloten vragen (**Ben je** gevallen? **Heb je** pijn? **Ging je** huilen? **Vond je** dat leuk of niet leuk?).
- Vraag niet verder, wanneer het kind niets wil of kan vertellen.
- Houd het tempo van het kind aan, niet alles hoeft in één gesprek.
- Laat het kind niet merken dat je van het verhaal schrikt
- Val de ouders (of andere belangrijke personen voor het kind) niet af, in verband met loyaliteitsgevoelens.
- Geef aan dat je niet geheim kan houden wat het kind vertelt. Leg uit dat je met anderen gaat kijken hoe je het kind het beste kan helpen. Leg het kind uit dat je het op de hoogte houdt van elke stap die jij neemt. Het kind moet nooit zelf de verantwoordelijkheid krijgen in de keuze van de te nemen stappen.
- Informeer zonodig het kind wat je gaat doen.
- Vertel het kind dat het heel knap is dat hij/zij het allemaal zo goed kan vertellen
- Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van het kind.
- Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

VI. Relevante instellingen (sociale kaart)

Relevante instellingen in de regio:

Voor adresgegevens en een korte beschrijving van de werkzaamheden van de verschillende instellingen kan je terecht op www.zorgwijzerzw.nl. Heb je geen internetverbinding, kijk dan in de lokale wijkgids.

Voorbeelden van instellingen die je kunt opzoeken zijn:

Stichting Welsaen, Eevan Jeugdgezondheidszorg, Bureau Jeugdzorg, GGD Z/W, St. Maatschappelijke Dienstverlening Z/W, Stichting Kinderopvang Purmerend, Kraamzorg Wijz, Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, Politie Z/W, Waterlandziekenhuis, Zaans Medisch Centrum de Heel, Riagg, Mee (voormalig SPD), Brijderstichting, Schoolbegeleidingsdienst Z/W, Raad voor de Kinderbescherming, St. KO Thuiszorg gastoudercentrale, Sociaal Cultureel Werk Purmerend, huisarts, scholen, kinderdagverblijven, naschoolse opvang, boddaert, Medisch Kinderdagverblijf.

Landelijke instellingen:

- **Regionale preventieteams kindermishandeling (030-2306560) www.kindermishandeling.info**
De regionale preventieteams kindermishandeling verzorgen, op aanvraag, bijeenkomsten in de vorm van voorlichtingen en trainingen over het signaleren en hanteren van vermoedelijke situaties van kindermishandeling. De teams zijn ondergebracht bij uiteenlopende instellingen op het gebied van jeugdzorg en jeugdhulpverlening.
- **Advies en Meldpunt Kindermishandeling (tel. 0900-123 123 0/ 5 eurocent per minuut; automatische doorschakeling naar eigen regio) www.amk-nederland.nl**
Het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) is de centrale instantie voor het vragen van advies over of het melden van kindermishandeling. Elke provincie en grootstedelijke regio heeft zijn eigen Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.
- **Korrelatie (0900-1450) www.korrelatie.nl**
Nationaal publiekscentrum waar iedereen terecht kan voor telefonische informatie, advies en hulp op het gebied van gezondheid en welzijn.
- **Kindertelefoon (0800-0432) www.kindertelefoon.nl**
Alle kinderen die een probleem hebben, of gewoon gezellig met iemand willen praten kunnen gratis bellen
- **Landelijk Bureau Slachtofferhulp (030-2340116) www.slachtofferhulp.nl**
Deze organisatie komt op voor slachtoffers van misdrijven of ongelukken (ook kindermishandeling).
- **Kinderrechtswinkel (020-6260067) www.kinderrechtswinkelamsterdam.nl**
- **Transact (030-2300666) www.transact.nl**
Landelijk expertisecentrum, houdt zich bezig met seksespecifieke zorg en de bestrijding van seksueel geweld.
- **Bureau Jeugdzorg (0900-200 3004) www.bureaujeugdzorg.info**
Alle aanvragen voor jeugdhulpverlening verlopen via Bureau Jeugdzorg. Ouders, verzorgers, kinderen en jongeren kunnen iedere werkdag terecht bij Bureau Jeugdzorg voor informatie, advies en / of hulp
- **Stichting Ambulante Fiom (073-6128821) www.fiom.nl**
De Fiom helpt vrouwen en mannen die vragen of problemen hebben op het gebied van onbedoelde zwangerschap, abortus, afstand ter adoptie, ongewenste kinderloosheid, adoptie, zoekacties, seksueel misbruik, verkrachting, incest en geweld in de relatie.
- **Opvoedtelefoon (0900-8212205)**
Ouders kunnen bellen met de Opvoedtelefoon: 0900-8212205 (44 ct per minuut). Maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur.
- **Hulplijn pestweb (voorheen onderwijstelefoon) 0800-2828280**
Hulplijn voor docenten en leerlingen voor een luisterend oor, advies en hulp.
- **"50tien" (0800-5010) (gratis).**
Onderwijstelefoon voor ouders
- **Project Preventie Seksuele Intimidatie in het onderwijs (PPSI) (030-2856782)**
fax: 030-856777

VII. Websitelijst

Internetadressen met informatie over kinderen en kindermishandeling		
Overheid	Algemeen	Seksueel Misbruik
www.justitie.nl - beleid/thema's – zoekwoord kindermishandeling www.minvws.nl - zoekwoord kindermishandeling www.overheid.nl www.jeugdzorg.nl www.jeugdinformatie.nl	www.kindermishandeling.info www.kindermishandeling.nl www.kinderbescherming.nl www.defenceforchildren.nl www.kinderrechten.nl www.rechtenvanhetkind.nl	www.seksueelkindermisbruik.nl www.transact.nl www.overjegrenzen.nl www.knokkers.nl voor volwassenen die in hun jeugd te maken hebben gehad met k.m.
Hulpverlening/ AMK	www.mishandeling.nl	www.seksueelgeweld.nl <i>particuliere site</i>
www.amk-nederland.nl www.amk-amsterdam.nl www.korrelatie.nl www.drankjewel.nl www.huiselijkgeweld.nl www.vrouwenopvang-ams.nl www.fiom.nl www.slachtofferhulp.nl www.jeugdriagg.nl www.bjaa.nl www.zorgwijzer.nl www.hulpgids.nl www.geestelijke-gezondheidszorg.pagina.nl	www.stopkindermishandeling.nl www.kinderhulp.nl www.kindertelefoon.nl www.kinderrechtswinkel.nl www.jip.org www.artsennet.nl - zoekwoord kindermishandeling	www.lotgenoten-incest-slachtoffers.nl particuliere site www.seksueelmisbruikt.nl particuliere site www.seksueelmisdrrijf.nl particuliere site www.meldpunt.org - meldpunt kinderpornografie op Internet
	Opvoedings ondersteuning	Sociaal Emotioneel
	www.balansdigitaal.nl www.oudersonline.nl www.pedagogiek.net www.pleegzorg.nl www.kinderinfo.nl www.steunpuntopvoeding.nl www.opvoedingsondersteuning.info www.samenopvoeden.nl	www.aps.nl/onderwijstelefoon www.sociaalemotioneel.nl www.kanjertraining.nl www.pestweb.nl www.pestten.net
www.google.nl - zoeken op kindermishandeling		

VIII. Literatuurlijst

- Aarsen, R.S.R. e.a. (2000). *Werkboek kindermishandeling*. Sectie Sociale en Psychosociale Kindergeneeskunde van de NVK. Amersfoort: Wilco.
- Adriaenssens, P. e.a. (1998). *In vertrouwen genomen*. Tiel: Lannoo.
- Baartman, H (1996). *Opvoeden kan zeer doen. Over oorzaken van kindermishandeling, hulpverlening en preventie*. Utrecht: SWP.
- Baartman, H. en Montfoort, A. (1992). *Kindermishandeling: resultaten van multidisciplinair onderzoek*. Utrecht: Bruna
- Baeten, P. (2002). *Meldcode kindermishandeling*, Utrecht: NIZW; www.kindermishandeling.info
- Baeten, P. en Geurts, E. (2002). *In de schaduw van het geweld: kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders*, Utrecht: NIZW
- Baeten, P. en Janssen, L. (2003). *Spelregels voor samenwerkingsverbanden huiselijk geweld*, Utrecht: NIZW; www.kindermishandeling.info
- Baeten e.a. (2001), *Jonge kinderen in de knel: Problemen in de aanpak van kindermishandeling bij 0 - 4 jarigen*, Utrecht: NIZW; www.kindermishandeling.info
- Bilo, R.A.C. (1989). *Vroege signalering van kindermishandeling*. Lochem: De Tijdstroom
- Hoefnagels, C. (2001). *Met recht van spreken: enkele theoretische en empirische bijdragen ten behoeve van de secundaire preventie van kindermishandeling*. Amsterdam: SWP.
- Keesom, J. en K. Kooijman (2003). *Zorgen delen: zorgwekkende opvoedingssituaties met ouders bespreken in de JGZ*, Utrecht: NIZW
- Roode, R.P. de e.a. (2002). *Meldcode voor medici inzake kindermishandeling*. KNMG (downloaden via www.knmg.nl)
- Rensen, B. (1990). *Kindermishandeling: voor het leven beschadigd*. Utrecht: Bruna
- Schreurs-Dijkstra, M.C. (1999). *Over Drempels. De meest gestelde vragen over kindermishandeling*. Den Haag: VKM.
- Vecht, R. (2000). *Munchausen by Proxy. Gestoord ouderschap-zieke kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Lochem.
- Willems, J.C.M. (1998). *Wie zal de opvoeders opvoeden? Kindermishandeling en het recht van het kind op persoonswording*. Maastricht: UM.
- Wolzak, A. (2001). *Kindermishandeling, signaleren en handelen: basisinformatie voor mensen die werken met kinderen*. Utrecht: NIZW Uitgeverij.
- Zandijk-van Harten, T., L. Haarsma (1996). *Grenzen voorbij. Kindermishandeling in allochtone gezinnen*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Voor overige literatuur en verdere informatie over kindermishandeling kan je terecht bij:
NIZW/ Expertisecentrum Kindermishandeling
Postbus 19152
3501 DD Utrecht
Infolijn: 030-2306560
Fax: 030-2319641
E-mail: kindermishandeling@nizw.nl
Internet: www.kindermishandeling.nl voor kinderen
www.kindermishandeling.info voor volwassenen
- Kijk voor informatie over het internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind:
www.defenceforchildren.nl/nl/verdrag.html

IX. Wijzigingen ten aanzien van eerste protocol d.d. 17-04-03

De doorgevoerde wijzigingen ten aanzien van het eerste protocol zijn:

1. Titel en ondertitel
2. Alle telefoonnummers/adressen zijn gecheckt
3. Projectbeschrijving weggelaten
4. Gebruiksaanwijzing: eerste punt toegevoegd over herziene druk, tweede punt toegevoegd over doel, toegevoegd dat degenen die de eerste druk van het protocol (van 17 april 2003) besteld hebben, deze tweede uitgave toegestuurd zullen krijgen, website toegevoegd en downloadoptie, vermelding bron gewijzigd,
5. Hoofdstuk 1: titel 'inleiding' gewijzigd in 'uitgangspunten'
6. Hoofdstuk 1, toegevoegd aan eind kopje protocol kindermishandeling (1^e alinea: "Alle instellingen en beroepskrachten die werken met dit protocol onderschrijven de noodzaak in een zo vroeg mogelijk stadium te signaleren, registreren en tijdig actie te ondernemen bij evidente kindermishandeling, bij vermoedens van kindermishandeling en bij zorgen over een kind die kunnen wijzen op kindermishandeling."
7. Hoofdstuk 1, p. 3, 2^e alinea 'waarom een protocol' gewijzigd, o.a. meer nadruk op zorg over een kind en hoe sta je er als medewerker in.
8. Hoofdstuk 1, p. 3 toegevoegd: kopje en tekst over meldcode
9. De hoofdstukvolgorde is veranderd: Het hoofdstuk over verantwoordelijkheden staat nu voor het stroomdiagram.
10. Hoofdstuk 3 (voormalig hoofdstuk 4), eerste alinea 'zorg over een kind' gewijzigd: belang genoemd dat je bij een eerste vermoeden of niet-pluis-gevoel als het AMK kan bellen; uitgebreider genoemd waar verantwoordelijkheid van beroepskracht uit kan bestaan; meer nadruk op (eerste) zorg over een kind en het vermijden van het stapelen van zorgen
11. Hoofdstuk 4: bij verantwoordelijkheid contactpersoon en beroepskracht 'herkennen van **zorg** en signalen....kindermishandeling', het woord 'zorg' toegevoegd; 'kunnen' tussen haakjes
12. Hoofdstuk 4, laatste zin: 'Mits naar het gezin', vervangen met 'Tenzij de instelling/beroepskracht een professionele hulpverleningsverantwoordelijkheid heeft naar het gezin.'
13. Hoofdstuk 5, stroomdiagram: volgorde handelingsmogelijkheden is veranderd en zin 'handelingsmogelijkheden in willekeurige volgorde' is vervangen door 'Bepaal per situatie de keuze, volgorde en frequentie'
14. Hoofdstuk 5, handelingsmogelijkheid 'overleg met betrokken instellingen' vervangen met 'overleg met bij het kind betrokken beroepskrachten'
15. Hoofdstuk 6, volgorde aangepast aan volgorde in stroomdiagram
16. Hoofdstuk 6, p.10, contact met ouders: groot deel van de tekst is verschoven naar bijlage III (aandachtspunten voor een gesprek met ouders) en daar geïntegreerd met de tekst die al in bijlage III stond.
17. Hoofdstuk 6, p.11, contact met kind: deel van tekst is verschoven naar bijlage V (contact met kind) en daar geïntegreerd
18. Hoofdstuk 6, p.12, doorverwijzen: Bij doorverwijzen ouders naar vrijwillige hulpverlening meer nadruk op dat ouders de zorg voldoende delen en passende hulp willen. Aan het eind uitleg over mogelijkheden AMK en BJZ om Raad voor de Kinderbescherming in te schakelen.
19. Hoofdstuk 8.2: Adviesfunctie uitgebreider beschreven, tekst over consultfunctie toegevoegd
20. Hoofdstuk 8.2, melden, 'Ook nieuwe zorgen kunnen opnieuw gemeld worden' vervangen met 'Ook nieuwe signalen kunnen in een later stadium alsnog worden gemeld'
21. Bijlage III Aandachtspunten voor een gesprek met ouders, kopje 'voorbereiding van gesprek met ouders' aan einde alinea toegevoegd 'Voor vragen of meedenken over de voorbereiding of uitvoering van het gesprek, kun je advies of consult vragen bij het AMK.'
22. Bijlage III Aandachtspunten voor een gesprek met ouders, kopje 'in gesprek met ouders' aan einde alinea toegevoegd 'In sommige situaties zijn ouders wel bereid tot hulp maar kan toch in overleg met het AMK gekozen voor een melding bij het AMK, omdat de aard van de problematiek daar naar vraagt. Bijvoorbeeld bij duidelijke vormen van kindermishandeling, of, omdat methodisch onderzoek naar de oorzaken en risicofactoren nodig is. Zie bijlage IV over hoe je ouders vertelt dat je jouw zorg om hun kind bij het AMK meldt.'
23. Bijlage IV Hoe vertel je ouders dat je jouw zorg om hun kind bij het AMK meldt?: Meer aandacht voor ernstige zorgen en (vermoedens) van kindermishandeling.
24. Bijlage VI: toegevoegd: Bij het landelijk nummer AMK staat nu dat je automatisch wordt doorgeschakeld naar eigen regio; gewijzigd: onderwijstelefoon in Hulplijn Pestweb; toegevoegd '50tien'
25. In bijlage VII is nu apart een websitelijst opgenomen

26. Bijlage VIII is aangevuld: vier boeken (onder redactie) van P. Baeten, en publicatie van Keesom & Kooijman.
27. In bijlage IX staan de wijzigingen t.o.v. het protocol d.d. 17-04-03
28. In bijlage X is als bron het protocol van SaC-Amsterdam Jeugdzorg opgenomen

X. Bronnen

Protocol Kindermishandeling voor beroepskrachten die werken met kinderen van 0-12 jaar en/of hun ouders – regio Zaanstreek/Waterland, I. Leeuwenburgh, 17-04-2003, AMK Amsterdam, V&T

Protocol Kindermishandeling voor beroepskrachten die werken met kinderen van 0-12 jaar, I. Leeuwenburgh en A. Dijkhuis, 2002, AMK Amsterdam & AMK Noord Holland

Meldcode en protocol kindermishandeling voor beroepskrachten en pleegouder, 2004, Stichting SaC-Amsterdam Jeugdzorg Amsterdam.